

substantialis entitatis ad perfectionem simpliciter spectet, magis videtur repugnare cum ratione potentialitatis, quam cum ratione actualitatis; sed primum non repugnat, ut in materia prima constat; ergo nec secundum repugnabit. Atque hinc nova ratio consurgit; nam potentia et actus in omni genere sibi cum proportione respondent; sed non repugnat dari in rebus naturalibus substantialem potentiam, quæ in genere substantiæ sit incompletum et imperfectum ens, ut supra est ostensum, et ex hominis compositione est manifestum; ergo non repugnabit dari actum proportionatum huic potentia, quo possit in qualibet re naturali actuari, et modo sibi connaturali existere et conservari.

17. *Ex materiali causa et efficiente demonstratur.* — Atque hinc concluditur facile ratio ex materiali causa desumpta; nam, cum materia sit substantialis potentia, continet in suo genere et in potentia receptiva omnem actum sibi proportionatum; ergo est potens ad causandum illum in suo genere, si aliunde non repugnat; ergo ex hac parte habet substantialis forma materialis sufficientem causam ut esse possit. Rursus concluditur ratio ex causa efficienti; nam si sit sermo de prima causa, non potest illi deesse virtus, qua efficere potuerit in universo formas substantiales actantes materiam, vel dependenter vel independentem ab illa, juxta varios gradus et perfectiones talium formarum, supposita non repugnantia earum; ergo cum tales formæ sint necessariae in rerum natura, effectæ sunt ab hujusmodi causa. Si autem sit sermo de causâ proxima, postea videndum est quænam intercedere possit respectu uniuscujusque formæ. Nunc sufficiat dicere, non posse talem causam deesse, si talis effectus ad rerum naturalium constitutionem est necessarius; unde si causis creatis interdum hæc virtus deficiat, ad causalitatem primæ causæ spectat ut munus etiam causæ proximæ suppleat, quod, per se loquendo, solum facit in anima rationali quantum ad effectum ejus; aliis enim formis, ex modo quo fiunt, non repugnat fieri ab agentibus creatis, cum fiant cum concursu materiae, ut statim explicabimus. An vero in talibus agentibus sit sufficiens virtus, dicemus tractando de causa efficiente.

18. *Præcipuus index formæ finis ipsius est.* — Igitur præcipua ratio sumenda est ex fine formæ substantialis, qui est constituere et complere essentiam entis naturalis, qui finis

seu effectus est absolute necessarius in rerum natura; alioqui nihil esset in rebus corporeis in sua substantiali natura completum et perfectum; neque esset multitudo et varietas specierum substantialium, in qua maxime consistit hujus universi corporei mirabilis dispositio et pulchritudo. Ad hunc ergo finem est omnino necessaria substantialis forma, quia cum materia sit valde imperfectum ens, non potest in illa sola consistere integra uniuscujusque rei essentia. Deinde, quia materia quatenus est primum subjectum, est una et eadem in omnibus rebus naturalibus; ergo non potest in sola illa consistere earum essentia, alioqui omnia essent unius essentia, solumque accidentaliter different, quod repugnat amplitudini et pulchritudini totius universi, quæ ex specierum varietate maxime consurgit. Quod significari videtur Genes. 1, in illis verbis: *Facientem semen juxta genus suum, vel, secundum speciem suam.* Et sæpe fit illa repetitio, *juxta species suas, et in genere suo,* et tandem concluditur: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.* quia nimirum totius universi completa bonitas ex illa varietate consurgit. Quam etiam variae rerum virtutes et operationes, et mutæ generationes et corruptiones satis ostendunt, ut declaratum est. Aliquid ergo præter materiam est ipsi addendum, quo essentia uniuscujusque rei compleatur; cum autem materia sit potentia, id quod ei additur ad compleendam essentiam erit actus, quia potentia dicitur essentialem ordinem ad actum.

19. Non potest autem ille actus, qui ad compleendam rei essentiam adjungitur materiae, esse actus accidentalis. Primo quidem quia ex actu et potentia diversorum ordinum non completur essentia vere ac per se una; essentia autem rei naturalis et substantialis esse debet vere ac per se una; alias non esset una substantia. Secundo, quia cum materia sit substantialis potentia, non expletur per actum accidentalem; ergo cum illo non potest complere veram essentiam rei naturalis. Tertio, quia si talis actus est accidentalis, interrogo cuinam accidat. Aut enim accidit composito ex illo actu et potentia, ut tale est, et hoc repugnat, quia cum compositum illud intrinsece constet ex tali forma, non potest ei accidere; quomodo etiam albedo non est accidens albi, ut album est, sed subjecti albi. Aut accidit materiae seu subjecto substantiali, et sic interrogo rursus, cur dicatur ei accidere. Vel enim quia potest materia esse cum

SECTIO II.

Quomodo possit forma substantialis fieri in materia et ex materia.

tali actu, et etiam sine ullo. Et hoc non est satis, alias etiam anima rationalis esset accidens corporis; hoc ergo commune esse potest tam substantiali actui quam accidentali. Vel est quia talis forma pendet a materia in suo esse, et hoc etiam non est satis, quia etiam partes substantiæ possunt pendere ab aliis partibus, et materia ipsa pendet suo modo a forma; sunt itaque varii modi dependentiæ, et non repugnat incompletæ alicui substantiæ, quod pendeat a subjecto ejusdem ordinis. Vel denique dicitur accidens, quia in suo esse habet entitatem ita imperfectam et diminutam, ut sit inferioris ordinis, quam tota latitudo substantiæ. Et hoc imprimis est gratis et sine fundamento dictum; unde enim constat illum actum materiae, ad quem ipsa per se primo ordinatur, quique cum ipsa complet essentiam rei naturalis, esse tam diminutam et incompletam entitatem? Deinde repugnat fini talis formæ, quia, ut dixi, non potest ex subjecto substantiali, et forma accidentali, componi una essentia substantialis, maxime cum forma sit quæ dat ultimum gradum, et complementum essentiæ. Propter quod merito dixit Aristot., 1 Physicor., c. 6, *substantiam non componi ex non substantiis*; constat autem res naturales, earumque essentias substantiales esse, ac per se unas; est ergo certissimum dogma philosophicum de substantialibus formis.

Solvuntur argumenta.

20. Ex rationibus dubitandi in principio positis, duæ primæ ex dictis solutæ relinquuntur. Ad primam enim negatur deesse in rebus naturalibus sufficientia indicia et effectus, per quos sufficienter deveniri possit in cognitionem formarum substantialium, negaturque subinde aut actiones omnes, aut transmutationes salvari posse sine formis substantialibus. Ad secundam, negatur repugnare quod aliqua forma sit subsistens et informans, vel in diversis statibus, vel etiam in eodem, ut latius declarabimus infra tractando de subsistentia. Negatur etiam repugnare esse formam dependentem a subjecto, et esse substantialem, ut paulo ante dictum est; quomodo autem differat hæc dependentia ab inharrentia accidentis, dicemus disputatione sequenti. In tertio vero argumento petitur specialis difficultas, quam oportet sequente sectione tractare.

1. *Difficultatis ratio.* — Ratio dubitandi tacta est in præcedenti sectione; nam forma substantialis est res distincta a materia; vel ergo illa res est aliquid ante generationem, vel nihil; si est aliquid, ergo est forma substantialis antequam fiat; nam illa res est indivisibilis, et essentialiter est forma substantialis; non ergo potest illa res esse aliquid ante generationem, quin sit substantialis forma; hoc autem est impossibile, tum quia alias nulla esset substantialis generatio; tum etiam quia alias essent simul in materia formæ repugnantes. Si vero eligatur altera pars, nimirum formam ante generationem nihil esse, sequitur formam ex nihilo fieri, quod repugnat philosophorum axiomati: *Ex nihilo nihil fit.* Nec satisfacit qui responderit, formam non fieri, sed compositum; compositum autem fieri ex materia, et ideo nihil esse quod ex nihilo fiat; hoc (inquam) non satisfacit, quia magis consistit in verbis et modo loquendi, quam in re; nam forma revera antea non erat, et postea est; ergo facta est. Item, quia compositum non fit nisi quatenus ex materia et forma componitur; non autem componitur nisi ex entibus factis. Item, quia cum totum corrumpitur, forma vere desinit esse, transitque in nihilum; nam quæ antea erat aliquid, postea est nihil; ergo cum totum incipit esse, forma etiam fit.

2. *Rejicitur placitum antiquorum philosophorum.* — Propter hanc difficultatem antiqui philosophi negarunt formas substantiales, et omnia fieri per solam accidentium mutationem existimaverunt. Quorum sententia improbata jam est ex demonstratione substantialis formæ, et generationis ac corruptionis; nunc vero addimus eos non solvisse difficultatem, negando substantiales formas, nisi etiam accidentales negent, quæ vere et realiter de novo fiant, et consequenter dicant nullam esse in rebus mutationem nisi fortasse localem, sed videri res transmutari, quia quæ apparebant occultantur, et quæ occultæ erant apparent, quod quam sit absurdum, perspicuum est. Assumptum patet, quia de forma accidentali potest eadem difficultas objici; nam etiam illa forma, cum est, habet suam realitatem et entitatem. Aut ergo illa, antequam fiat, erat aliquid, vel nihil. Si aliquid

quid, ergo non fit; si nihil, ergo fit ex nihilo. Unde Anaxagoras, ut supra vidimus, omnes formas rerum concedebat actu esse in atomis, ex quarum concursu vario omnia componebat; sed illud placitum satis est in superioribus refutatum.

Prima opinio proponitur, et variis modis explicatur.

3. *Albertus Magnus ab hac sententia eruitur.* — Omissis ergo antiquis philosophis, inter posteriores sunt de hac re variæ sententiæ. Prima est, omnes formas actu esse in materia, non quidem integras et perfectas, quia vident hoc e medio tollere veram rerum generationem et corruptionem, et involvere manifestam repugnantiam, cum formæ ipsæ inter se pugnant sint; et cum eadem ratio sit de accidentalibus, quæ interdum sunt proprie contrariæ. Sed dicunt esse formas actu in materia secundum quasdam inchoationes earum. Hanc opinionem Soto, 4 Phys., q. 7, tribuit Alberto, ibid., tract. 3, c. 3; Soncinas vero, 7 Metaph., quæst. 28, negat Albertum esse hujus sententiæ. Et revera Albertus solum ait, in materia, quæ est subjectum formarum, esse habitum confusum earundem formarum, hunc autem habitum declarat nil esse aliud quam potentiam habitualement, qua materia claudit in se formas; significat autem illum habitum confusum, esse aliquid distinctum a natura materiæ, ratione cujus forma dicitur præexistere in materia: *Nec intendo (inquit) dicere, quod formæ pars sit ab intus, et pars ab extra, sed tota est ab intus, et tota est ab extra.* Quod declarans, significat formam esse ab intus, id est præexistere in materia secundum esse essentiæ, et ideo ait, *agens non agere ad producendam essentiam formæ, sed ad esse formæ;* et hoc sensu dixerat *formam totam esse ab extra,* id est fieri ab efficienti quantum ad esse existentia. Quæ omnia licet obscurissime dicta sint, possunt ad rectum sensum trahi, si per esse essentiæ solum intelligamus esse in potentia, quod non fit ab agente naturali, sed supponitur in materia. Unde idem Albertus, 5 Metaphys., tract. 2, cap. 12, ait totam formam esse ab intra secundum esse potentiale, et ab extra secundum esse actuale; in 8 etiam Physic., c. 4, potentiam ad formam vocat inchoationem formæ. Recte igitur per illum habitum confusum intelligimus ipsam potentialitatem materiæ, quam ipsemet Albertus vocat habitualement potentatem. Solum videtur distinguere

potentiam materiæ a materia, quod ad aliam quæstionem supra tractatam spectat, et posset satis probabiliter exponi de distinctione rationis, et non rei; nam ibidem eodem modo distinguit in genere naturam generis a potestate qua differentias continet.

4. Alia sententia refertur a Durando, in 2, dist. 18, quæst. 2, quæ ponebat in materia quasdam possibilitates formarum, quæ non manent quando producuntur formæ, sed in eas convertuntur; atque ita salvabat non fieri formas ex nihilo, sed ex illis possibilitatibus. Non refert autem Durandus aliquem auctorem hujus sententiæ, et ideo non possumus sensum illius certo affirmare; vix tamen credi potest illos auctores per eam possibilitatem intellexisse rem aliquam veram distinctam a materia et a forma, sed solam essentiam formæ possibilem, quam alii vocant, in potentia objectiva; quænam si hoc tantum voluit hæc opinio, nihil peculiare attulit, quo explicaret formam non creari; nam etiam res, quæ creantur, fiunt ex hujusmodi possibilitate. Refert tandem Soto aliam opinionem Aureoli, 2, dist. 18, quod forma præest in materia secundum partem, ex qua perficitur per actionem agentis, et ideo non fit ex nihilo; eam vero opinionem nec Capreolus refert ex Aureolo, neque apud alium auctorem invenire potui.

5. Quocumque igitur sensu asseratur, præcedere in materia rem aliquam distinctam ab ipsa materia, ut ex illa producat formam, est improbabilis, nihilque deservit ad enodandam difficultatem in qua versamur. Primum patet, quia intelligi non potest quæ sit, vel qualis illa entitas, quia vel est substantia, vel accidens; hoc posterius non dicitur ab illis auctoribus, nec dici potest, tum quia accidens non est intrinseca inchoatio formæ substantialis, sed ad summum esse potest dispositio; tum etiam quia propter accidens præexistens non vitatur, quin tota realitas formæ fiat ex nihilo ipsius, quia accidens non est aliquid ipsius formæ. Si vero dicatur secundum, inquiretur rursus an illa substantia sit materia, vel forma, vel compositum; non potest esse compositum, ut per se notum est; non materia, quia supponitur esse res distincta ab illa; nec forma, quia hæc incipit esse per generationem. Dicitur fortasse esse forma in esse imperfecto. Sed contra hoc urgetur ulterius, supponendo esse sermonem de esse actuali, quo res est vera entitas actualis extra causas suas; nam esset valde frivolum loqui de esse

possibili tantum, quia secundum illud esse non ponitur in materia aliqua vera res distincta ab illa, quæ sit extra nihil, et sit forma in esse imperfecto.

6. Loquendo igitur de hujusmodi re habente verum esse actuale, licet imperfectum, inquiri quomodo ex illa re fiat forma in esse perfecto, an per intensionem, an per transmutationem unius in aliud. Nec præter hos modos potest alius excogitari; nam in priori modo manet prior entitas, quæ erat imperfecta, remota imperfectione per aliquid, quod ei superadditur; in posteriori autem modo tollitur illa imperfecta entitas, et ei succedit perfecta, sive per conversionem unius in aliam, sive quacunque alia ratione; includunt ergo illi duo modi immediatam contradictionem; unde non potest excogitari alius, qui ad alterum eorum non reducat. Primus autem modus nullam habet verisimilitudinem. Primo, quia forma substantialis non est intensibilis et remissibilis, ut infra ostendam. Secundo, quia alias præexisterent actu in materia omnes formæ substantiales, quæ ex illa educi possunt, in gradu quidem remisso, tamen secundum aliquam veram et actualem entitatem, et ita essent simul in materia infinitæ entitates actuales; nam formæ in infinitum multiplicari possunt. Hoc autem est plane absurdum, tum propter infinitatem entitatum, tum etiam quia materia ex se non habet congenitas hujusmodi formas quasi dimanantes a propria entitate; neque est aliquid agens a quo factæ sint; neque sunt ipsi materiæ debitæ, ut fingamus Deum illas infudisse aut concreavisse. Tertio, quia etiam positus illis imperfectis entitatibus, restat eadem difficultas, quomodo fiat ille gradus, vel pars entitatis, quæ additur præcedenti: quia omnino incipit esse, cum antea nihil esset; nam in formis, quæ intenduntur, secundus gradus non fit proprie ex primo, nisi fortasse ut ex termino a quo; quo modo potius fit posterior gradus ex remissione, vel limitatione prioris, quæ est privatio ulterioris gradus, quam ex ipsamet entitate positiva prioris gradus; ergo quod unus gradus supponatur, non tollit quin secundus antea sit nihil, donec per actionem agentis recipiat esse; ergo de illo gradu restat eadem difficultas, quomodo non fiat ex nihilo. Tandem juxta illam sententiam tollitur vera generatio, et corruptio substantialis, quia solum erit quædam intensio vel remissio formarum.

7. Nec desunt rationes æque efficaces con-

tra posteriorem modum; primo enim ex illo sequitur supponi in materia infinitas entitates; nec enim potest fingi una et eadem, quæ sit inchoatio omnium formarum; nam si quando fit una forma, tollitur et destruitur inchoatio ejus, manentibus aliis, et ita in omnibus vicissim et mutuo fieri potest, necesse est omnes illas entitates esse inter se distinctas. Secundo, quia si forma perfecta fit ex inchoata per transmutationem, vel conversionem, ergo tantum fit una ex alia tanquam ex termino a quo; ergo fit tota entitas formæ, quæ antea nihil erat actu; nam propter præexistentem inchoationem non potest dici actu præfuisse, cum sint res distinctæ, quarum una perit, quando alia incipit; ergo impertinens est illa entitas imperfecta, ut forma non fiat ex nihilo; nam etiam illa inchoatio non est aliquid, id est aliqua pars, vel aliquis gradus ejus formæ, quæ fit. Quod si habitudo ad terminum a quo positivum est necessaria vel sufficit ut res non fiat ex nihilo, etiam ad hoc non est necessaria illa inchoatio, quia sufficit forma contraria seu repugnans, quæ semper expellitur, quando alia introducit, quia generatio unius est corruptio alterius. Tertio inquiri potest, an illa entitas imperfecta, quæ abjicitur, et forma perfecta, quæ introducit, sint ejusdem speciei essentialis, vel distinctæ. Nam si sunt distinctæ, ergo unaquæque est perfecta in sua specie; et si una abjicit aliam, erunt inter se repugnantes; ergo ponere illas inchoationes, nihil aliud est quam multiplicare formas in materia sine utilitate; nam ut una forma fiat ex termino repugnante, sufficit una forma contraria, vel impossibilis, quæ semper supponitur. Si vero illæ entitates sunt ejusdem speciei, nulla potest reddi ratio cur una abjiciat aliam, aut cur una fiat in subjecto, in quo actu præexistebat alia.

8. *Quam differentiam inter artefactorum diversorum materias posuerit Aristot.* — Sed objicies Aristotelem, 7 Metaphysic., text. 29, dicentem in materia esse aliquam partem rei faciendæ, et constituentem in hoc differentiam inter artificialia et naturalia, quod in artificialibus solum supponitur materia apta obedire artificio; in naturalibus vero est in materia aliquid formæ introducendæ. Et confirmatur, quia alias non magis esset naturalis, generatio substantiæ completæ, quam effectio rei artificialis in sua materia. Respondetur, Aristotelem ipsam aptitudinem materiæ ad formam vocare partem rei efficiendæ. Ita exponunt D. Thomas et Alexander

Alensis, et posset intelligi de parte non ipsius formæ, sed totius compositi. Proprius vero sensus est, Aristotelem non vocare partem, ipsam materiam, sed virtutem aliquam activam, quæ interdum est conjuncta materiæ, et cooperatur ad rei generationem vel effectivem. Dubitat enim ibi Aristoteles cur ea, quæ ab arte fiunt, interdum fiant etiam casu, et absque arte, ut sanitas, interdum vero non contingat fieri sine arte, ut domus; et respondet rationem esse, quia interdum in materia, ex qua vel circa quam ars operatur, præcedit aliqua pars, quæ potest esse principium movendi seu operandi circa illam materiam, ut in sanitate præcedit calor animalis, quem contingit aliunde excitari aut juvari præter artem, atque ita sine illa et casu quodam efficere sanitatem. Aliquando vero in materia artis nulla est pars activa, ut in lapidibus et lignis, et ideo non potest ex eis effici domus sine arte. Non loquitur ergo Aristoteles de inchoatione formarum, ut recte notarunt D. Thom. et Scotus, sed de virtute, quæ interdum est in materia ad inchoandum actionem. Et hanc etiam expositionem tradiderunt Commentator et Alexander Aphrod. Unde falsum est, et omnino præter litteram Aristotelis, quod ibi constituatur differentia inter artificialia et naturalia; tantum enim constituitur inter artificialia inter se, et potius ibi, text. 31, significat Aristotelis idem contingere in naturalibus, ut D. Thomas notavit; nam interdum passum, ex quo generatur res naturalis, est in sola potentia passiva, et tunc non potest ex illo generari aliquid nisi ab extrinseco agente naturali; interdum vero habet adjunctam virtutem seminalem activam, quæ est quasi pars ejus, ut patet in semine, aut in grano tritici, et tunc contingit fieri effectum absque alio extrinseco agente. Ad confirmationem respondetur, generationem esse naturalem ex parte potentia passivæ naturalis, et consequenter etiam ex parte potentia activæ naturalis, quæ passivæ respondet; ad artificialia vero ut sic non tam esse potentiam passivam naturalem quam obedientialem, cui non respondet potentia activa naturalis, sed rationalis, seu idealis, quod paulo inferius declarabimus.

Non omnes formæ substantiales creantur.

9. *Plato et Avicenn. ab errore vindicantur.* — Secunda sententia fuit aliorum, qui, superati difficultate tacta, dixerunt omnes for-

mas substantiales fieri per creationem. Quam opinionem refert Albertus, in 2, dist. 18, art. 12, et aliqui eam tribuunt Platoni in Phædone, eo quod dixerit formas induci in materiam ab ideis separatis, et Avicennæ, 1 Sufficiens, cap. 10, et 9 suæ Metaph., cap. 4, qui dixit easdem formas induci ab intelligentia separata, quam decimam post novem, quæ præsumunt novem corporibus cœlestibus, esse dicebat, et præesse mundo sublunari. Sed hi duo philosophi, licet fortasse erraverint circa principium effectivum substantialium formarum (de quo postea circa efficientem causam dicturi sumus), tamen quod erraverint circa modum efficiendi has formas, non constat; neque Aristoteles hoc titulo Platonem impugnat, sed quod separatas ideas sine causa introduxerit, cum hujusmodi res possint a sibi similibus generari. Quæ ratio magis urget contra Avicennam; nam Plato fortasse non posuit ideas extra mentem divinam, et ab illis dixit introduci formas, ut ab universali principio, quod agentia proxima non excludit; Avicenna vero erravit quidem tribuens intelligentiis superioribus creationem inferiorum, et infimæ introductionem formarum substantialium; non tamen constat ipsum dixisse omnes inferiores formas fieri per creationem. Unde Soncin., 7 Metaph., q. 29, arbitratur ejus opinionem probabiliter posse defendi; de quo dicemus loco citato de causa efficiente, et iterum inferius tractando de intelligentiis creatis. Cujuscunque vero fuerit illa opinio, universaliter intellecta improbabilis est; de anima namque rationali, vera est et catholica; de aliis vero est falsa, quia alias omnes formæ substantiales essent subsistentes et independentes a materia in fieri, et consequenter etiam in esse, quod est absurdissimum; alias omnes animæ brutorum essent immortales. Sequela patet, quia creatio et est rerum subsistentium, et non pendet a materiali causa, ut infra dicemus. Secundo urget contra hanc opinionem ratio supra insinuata, quia si formæ substantiales creantur propter dictam causam, etiam accidentales creari necesse est, quia etiam forma accidentalis fit ex nihilo sui, et non præexistit actu in subjecto, neque secundum se totam, neque secundum partem. Quod si hoc concedatur, sequitur ulterius, quod, sicut introductio formarum substantialium ob eam causam non est ab agentibus naturalibus, ita neque effectio accidentalium. Atque ita tandem sequitur agentia naturalia nihil omni-

no agere, quod absurdissimum esse infra ostendemus.

Resolutio questionis.

10. *Prior assertio de anima rationali.* — Vera igitur et Peritætetica sententia est, inter formas substantiales quasdam esse spirituales, et independentes a materia, quamvis eam vere informant; alias vero esse materiales, itaque materiæ inhærentes, ut ab ea in esse et fieri pendeant. Prioris ordinis sunt solæ animæ humanæ (agimus enim tantum de formis informantibus), et de illis concedendum est consequens illatum in difficultate tacta, nimirum fieri ex nihilo per veram creationem, quod in proprio loco latius est ostendendum; nunc satis sit dicere id necessario consequi ex principio posito, supposito quod hæ animæ non præexistunt antequam corporibus uniantur, quod certum est ex fide, et ex illo principio, quod sunt veræ formæ corporis. Imo, licet præexisterent, non possent nisi per creationem existere, quia non sunt entia necessaria ex se, et ex sua quidditate habentia esse, ut universe demonstrabimus infra, partim in disputatione de causa efficiente, partim demonstrando unum tantum esse ens increatum. Si autem rationalis anima non habet esse nisi per efficientiam alterius, et fingitur esse ante corpus, quodammodo clarius et evidentius est habere esse per creationem, quia facta est ex nihilo, et absque concursu subjecti, vel causæ materialis. Dico autem esse quodammodo clarius, quia nunc, dum expectatur dispositio corporis ut anima fiat, videri potest non esse tam propria creatio, quia fit cum aliquo concursu materiæ. Nihilominus tamen est vera creatio, quia ex parte corporis non est concursus per se, et in genere causæ materialis, in ipsum esse vel fieri animæ rationalis, sed est veluti quædam occasio exigens creationem illius animæ, sine qua occasione nec ipsi animæ debetur ut fiat, nec causa ejus ad illius effectivum determinaretur. Quod autem corpus seu materia non influat per se in fieri, vel esse animæ, constat ex eo quod anima rationalis, separata a corpore, retinet suum esse; ergo non pendet a subjecto sustentante in suo esse; ergo neque in fieri, quia tale est fieri rei, quale est esse; ergo et e converso subjectum ipsum seu materia non habet per se influxum in esse aut fieri talis animæ; nam hæc duo correlativa sunt, vel potius idem, dependentia effectus, et influxus causæ.

11. *Ex nihilo nihil fit, axioma limitandum.* — Quocirca principium illud, *Ex nihilo nihil fit*, universe intellectum de omni causa, et de omni effectu, falsum est et contra rationem naturalem, ut hoc ipso exemplo animæ rationalis ostenditur, et exemplo etiam materiæ primæ, ut supra tactum est, et plura in sequentibus afferemus. Intellectum autem de virtute agentis finiti et naturalis, verum est. Unde quoad hanc formam, concedendum est non esse in proximis agentibus naturalibus virtutem ad efficiendam illam, sed proximum agens disponere materiam, intelligentiam vero separatam efficere formam, non quidem intelligentiam creatam, ut putavit Avicenna, nec ideam separatam, et extra Deum existentem, sed Deum ipsum, quem solum esse effectorem rerum omnium quæ per creationem fiunt, infra ostendemus.

12. *Materia prima, naturalis potentia est ad rationalem animam.* — Dices, hinc fieri materiam primam non esse in potentia naturali ad animam rationalem, quod videtur inconveniens. Sequela patet, quia omni potentia passivæ naturali correspondet potentia activa naturalis; sed nulla est potentia activa naturalis quæ possit formam hanc in materia efficere; ergo neque in materia est potentia passiva naturalis ad illam. Aliqui concedunt sequelam, tum propter rationem factam, tum etiam quia, si materia esset in potentia ad animam rationalem, cum fit hæc anima, diceretur educi de potentia materiæ. Sed non placet hæc sententia; nam si materia non esset in potentia naturali ad animam rationalem, generatio hominis non esset naturalis, quia neque ex principio activo, neque ex passivo esset naturalis. Item, quia materia naturaliter disponitur ultimate ad recipiendam formam rationalem, et illi sic dispositæ juxta naturæ ordinem debetur talis forma; est ergo in potentia naturali ad illam. Ad difficultatem ergo respondetur negando sequelam. Ad primam vero rationem respondetur, naturalem potentiam primo et per se esse attendendam in ordine ad actum connaturalem et proportionatum; anima autem rationalis est actus naturalis, et proportionatus materiæ, et ideo etiam materia est potentia naturalis ad illum actum; unde ex utraque fit quoddam ens naturale per se unum, et materia ipsa connaturaliter conservatur sub tali actu. Quod vero attinet ad potentiam activam, imprimis dari potest potentia activa naturalis ad uniendum talem actum tali potentia, et

hoc modo jam respondet potentia activa naturalis potentiae naturali passivae. Deinde, quamvis haec forma a solo Deo fieri possit, tamen Deus in ea actione operatur juxta modum et ordinem naturis rerum debitum, et hoc satis est ut dicatur operari per modum causae naturalis, et ut potentiae passivae sufficiens virtus activa respondeat. Ad alteram rationem respondetur, aliud esse materiam continere formam in potentia, et aliud esse in potentia ad formam; nam primum indicat vim causandi formam; nam causa continet effectum in suo genere; secundum vero indicat solum capacitatem ad recipiendam formam. Materia ergo est in potentia naturali ad rationalem animam recipiendam, non tamen illam in potentia sua continet, cum non possit causare illam; ideoque anima rationalis non educitur ex potentia materiae, quia nihil educitur, nisi unde continetur, et quiaeductio indicat causalitatem materiae in forma, ut jam dicemus.

13. *Formae substantiales omnes, rationali excepta, ex subjecto praesistente fiunt.*—Secundo, de omnibus aliis formis substantialibus dicendum est non fieri proprie ex nihilo, sed ex potentia praesistentis materiae educi; ideoque in effectione harum formarum nihil fieri contra illud axioma: *Ex nihilo nihil fit*, si recte intelligatur. Haec assertio sumitur ex Aristot., 1 Physicor., per totum, et lib. 7 Metaph., et ex aliis auctoribus, quos statim referam. Et declaratur breviter; nam fieri ex nihilo duo dicit: unum est fieri absolute et simpliciter; aliud est, quod talis effectio sit ex nihilo. Primum proprie dicitur de re subsistente, quia ejus est fieri, cujus est esse; id autem proprie est quod subsistit, et habet esse; nam quod alteri adjacet, potius est quo aliud est. Ex hac ergo parte, formae substantiales materiales non fiunt ex nihilo, quia proprie non fiunt. Atque hanc rationem reddit D. Thomas, 1 par., quaest. 45, art. 8, et quaest. 90, art. 2, et ex dicendis magis explicabitur. Sumendo ergo ipsum *fieri* in hac proprietate et rigore, sic fieri ex nihilo est fieri secundum se totum, id est nulla sui parte praesupposita, ex qua fiat. Et hac ratione res naturales dum de novo fiunt, non fiunt ex nihilo, quia fiunt ex praesupposita materia ex qua componuntur, et ita non fiunt secundum se totae, sed secundum aliquid sui. Formae autem harum rerum, quamvis revera totam suam entitatem de novo accipiant, quam antea non habebant, quia vero ipse

non fiunt, ut dictum est, ideo neque ex nihilo sunt. Attamen, quia latiori modo sumendo verbum illud *fieri*, negari non potest quin forma facta sit, eo modo quo nunc est, et antea non erat, ut etiam probat ratio dubitandi posita in principio sectionis, ideo addendum est, sumpto *fieri* in hac amplitudine, fieri ex nihilo, non tantum negare habitudinem materialis causae intrinsicae componentis id quod fit, sed etiam habitudinem causae materialis per se causantis, et sustentantis formam quae fit, seu confit. Diximus enim in superioribus materiam, et esse causam compositi, et formae dependentis ab illa; ut res ergo dicatur ex nihilo fieri, uterque modus causalitatis negari debet, et eodem sensu accipiendum est illud axioma, ut sit verum: *Ex nihilo nihil fit*, scilicet virtute agentis naturalis et finiti nihil fieri, nisi ex praesupposito subjecto per se concurrente, et ad compositum, et ad formam, si utrumque suo modo ab eodem agente fiat. Ex his ergo recte concluditur, formas substantiales materiales non fieri ex nihilo, quia fiunt ex materia, quae in suo genere per se concurrat, et influit ad esse, et fieri talium formarum, quia, sicut esse non possunt nisi affixae materiae, a qua sustententur in esse, ita nec fieri possunt, nisi earum effectio et penetratio in eadem materia sustentetur. Et haec est propria et per se differentia inter effectionem ex nihilo, et ex aliquo, propter quam, ut infra ostendemus, prior modus efficiendi superat vim finitam naturalium agentium, non vero posterior.

14. *Quid sit educi de potentia materiae, variis modis explicatur.*—Primo.—Ex his etiam constat, proprie de his formis dici non creari, sed educi de potentia materiae, et quid sit, *educi de potentia materiae*; in quo explicando multi laborant, tum in 1 Phys., tum in 7 Metaph. Sed utrumque breviter declaravit D. Thomas, 1 par., quaest. 90, art. 2. Nam cum illae formae non fiant ex nihilo, non creantur, quia creari est fieri ex nihilo. Cum autem illae formae in potentia materiae contineantur, et per actionem agentis quasi extra illam potentiam fiant, non quod extra materiam existant, ejusque potentiam non actuent, et illi adhæreant, sed quod, cum antea tantum continerentur in potentia, et in causa, postea sunt actu, et extra causam, et ita ex esse potentiali materiae, in qua continebantur, in actum educuntur virtute agentis, concurrente eadem materia. Dices: ergo eadem ratione

dicentur res educi de potentia agentis, quia etiam in ea continebantur virtute et potestate, et ex hoc esse in potentia educuntur in actum per actionem ipsius agentis. Respondetur absolute negando sequelam, quia illa verba in omni proprietate significant habitudinem causae materialis, et non efficientis. Itaque, tam efficiens quam materia potest dici continere effectum, diverso tamen modo; nam agens continet eminenter seu virtualiter, materia vero solum in potentia receptiva seu passiva; cum ergo dicitur forma educi de potentia materiae, peculiariter denotatur haec habitudo materialis causae; agens vero proprie dicitur per virtutem suam educere effectum de potentia in actum.

15. *Secundo.*—Aliter etiam explicari solet quid sit educi formam de potentia materiae, nimirum, quod sit fieri in materia cum dependentia ab illa in esse et fieri, quod convenit omnibus formis substantialibus, excepta rationali. Quae explicatio solis verbis differt a praecedenti; nam (ut supra dicebam) materiam continere in potentia sua, causalitatem seu vim causandi importat ex parte materiae in suo genere; formam ergo trahi, aut fieri extra potentiam materiae, in qua continetur, nihil aliud est quam fieri actu in materia, concurrente materia ipsa in suo genere per potentiam suam ad fieri et esse talis formae; sed hoc ipsum est fieri formam cum dependentia materiae in fieri et in esse; solumque est diversus modus explicandi per habitudinem effectus ad causam, vel e contrario per habitudinem causae ad effectum. Alia item explicatio occurrit, quae, licet rem diversam a praecedentibus non contineat, tamen eam magis declarat, et apta est ad nonnullas difficultates insurgentes explicandas. Formam ergo educi de potentia materiae, est fieri eadem actione qua fit compositum ex materia praecedente, quae per illam actionem non fit; quam expositionem videtur intendisse divus Thomas cum dixit, formam non creari, sed educi, quia non est ipsa quae per se producit, sed compositum, forma vero comproducit ex praesistente materia. Et inductione constat ita fieri in omnibus formis, quae educuntur ex potentia materiae. Ratio vero reddi potest, quiaeductio in hoc consistit, quod sit actio vel mutatio per se et essentialiter pendens a materia; per hanc autem actionem simul forma fit, et unitur materiae; ideoque per eandem fit per se primo compositum, et comproducit talis forma, fitque actu extra

potentiam materiae; ergoeductio formae de potentia materiae optime per illam actionem declaratur.

Corollaria ex praecedenti resolutione.

16. *Rationalis anima non educitur de potentia materiae.*—Atque hinc primo intelligitur amplius quod supra dicebamus, formam rationalem non educi de potentia materiae, quia nec continetur in potentia illius, ut extra ipsam educatur, neque fit aut existit dependenter a materia, neque fit eadem actione qua fit compositum, seu qua ipsa unitur materiae; prius enim, saltem natura, in se fit, et accipit esse suum independens a materia, et postea alia actione unitur, qua totum compositum generatur.

17. *Formae caelestes educuntur de potentia materiae.*—Secundo expeditur ex dictis alia difficultas, quae hic occurrebat de formis caelestibus, an, scilicet, dici possint educitae de potentia materiae; nam juxta priores interpretationes videbatur ita esse affirmandum; nam illae formae pendent in fieri et esse a sua materia; ergo educuntur de potentia illius; nam si pendent in fieri, et in esse, ergo causantur a materia; ergo continentur in potentia ejus; ergo, cum actu fiunt, educuntur ex potentia ejus. Nec satis est respondere, illas formas non fieri, sed confieri cum compositis, quia etiam formae rerum generabilium non fiunt, sed confiunt, et nihilominus dicuntur educi propter dictam dependentiam et continentiam. Dicendum vero est cum communi sententia, illas formas vere non educi, quia ubi non est totius compositi generatio, nec potest esse formaeeductio. Ratio autem a priori est, quia, ut supra tactum est, unica est actio, qua caelum secundum se totum producit, et non solum forma, sed etiam materia fit, quae actio est integra et perfecta creatio totius, et concreatio materiae et formae, et ideo ibi non esteductio de potentia materiae. Cum ergo dicitur forma educi, quae pendet in fieri et esse a materia, intelligitur, quando ad ipsam formam, vel ad formale esse, quod per illam communicatur, tendit proprium fieri et propria actio, quae ita materiam praesupponit, ut per eam materia non fiat. Et similiter, cum dicitur educi forma de potentia materiae, quia in potentia ejus continebatur, supponitur materia prius existens in potentia ad formam, quam illam actu habeat; materia autem caeli, licet sit potentia ad suam formam, postulat ex natura sua ut